

До запобігання банкрутства банківських установ

У статті досліджено фінансовий стан банківської системи. Встановлено основні причини банкрутства банків. Визначено фактори які впливають на банкрутство банків. Запропонована регресійна модель оцінки фінансового стану банків. Зроблено висновок, що економічна та політична кризи в країні, призвели комерційні банки до збиткової діяльності тому, банківська система потребує превентивних заходів спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня з метою відновлення ліквідності й платоспроможності. Наукова та практична цінність одержаних результатів полягає в розробці моделі яка дозволяє банкам визначати показник фінансової стійкості з довгостроковим горизонтом його прогнозування.

неплатоспроможність банків, тимчасова адміністрація, ліквідність, фінансовий стан, ділова активність, статутний капітал, стрес-тести, ліквідація, рефінансування, фонд гарантування вкладів

В.П. Кравченко, О.Ю. Коцюрба

Кировоградский национальный технический университет, г. Кировоград

Предотвращение банкротства банковских учреждений

В статье исследовано финансовое состояние банковской системы. Установлены основные причины банкротства банков. Определенно факторы которые влияют на банкротство банков. Предложена регрессионная модель оценки финансового состояния банков. Сделано вывод, что экономический и политический кризисы в стране, привели коммерческие банки к убыточной деятельности поэтому, банковская система нуждается в превентивных мероприятиях направленных на увеличение объема капитала до необходимого уровня с целью возобновления ликвидности и платежеспособности. Научная и практическая ценность полученных результатов заключается в разработке модели, которая позволяет банкам определять показатель финансовой устойчивости с долгосрочным горизонтом его прогнозирования.

неплатежеспособность банков, временная администрация, ликвидность, финансовое состояние, деловая активность, акционерный капитал, стресс-тесты, ликвидация, рефинансирование, фонд гарантирования вкладов

Постановка проблеми. До ключових проблем банківської системи слід визнати значну девальвацію гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні, недостатній рівень корпоративного управління що, зумовили погіршення якості кредитного портфелю банків. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості та їх ліквідації.

Ліквідація банків призводить не тільки до втрат коштів Фонду гарантування вкладів. Економіка країни втрачає кошти, що знаходяться на рахунках юридичних осіб і підприємців, тому що за правилами відшкодування коштів в збанкрутілому банку гроші на поточних і депозитних рахунках підприємств виявляються майже в кінці черги на відшкодування коштів і часто не отримують свої гроші. Це призводить до банкрутства тисяч підприємств, падінню ВВП, втрати працівниками робочих місць і зниження податкових надходжень до бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення теоретичних та методичних положень фінансової безпеки в банківській сфері зробили вітчизняні та зарубіжні фахівці такі як: О. Барановський, О. Хитрін, С. Адаменко, І. Ансофф, П. Гохан, Г. Хакен. Однак, враховуючи економічну кризу в країні, значну девальцію гривні та кількість ліквідованих банків, сьогодення залишається невирішеним питання факторів які

впливають на стабільність банківської системи. За даними НБУ у 2015 рік банківська система України увійшла з невирішеними проблемами 2014 року.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження фінансового стану банків та розробка методичних підходів до його оцінки на основі побудови регресійної моделі з визначенням його рівня.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- виділити основні причини стану банкрутства банків;
- визначити фактори які впливають на фінансовий стан банків;
- розробити модель оцінки фінансового стану банків.

Виклад основного матеріалу. За підсумками роботи банківської системи України у 2014 році фінансовий результат був від’ємним – збитки сягнули майже 53 млрд. грн. Від’ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі втрати від активних операцій. У цілому по системі відрахування до резервів зросли в 3,7 рази порівняно з 2013 роком, а їх частка в загальних витратах збільшилася з 16,7% до 39,3%.

Близько 40% збитків по системі було сформовано банками, що віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких функціонують введені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасові адміністрації.

Також за 2014 рік кількість банків, які мають банківські ліцензії Національного банку України, скоротилася з 180 до 163 банків. Протягом року було визнано неплатоспроможним 33 банки, по 17 з яких були прийняті рішення про ліквідацію. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ.

Так, за рік банки здійснили відрахувань у резерви на суму 103 млрд. гривень. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості – за 2014 рік збитки банківського сектору склали майже 53 млрд. грн.

Регулятивний капітал банків за 2014 рік зменшився на 16 млрд. грн., або на 8% – до 189 млрд. грн., статутний капітал – на 5 млрд. грн., або на 3% – до 180 млрд. грн. Скорочення обумовлено насамперед переведенням 17 банків у стан ліквідації та збитками, отриманими внаслідок формування резервів. На різке зменшення показника регулятивного капіталу вплинули такі чинники як, девальвація гривні та погіршення якості кредитного портфелю що призвело до збитків.

Національний банк України виводить з ринку проблемні неплатоспроможні банки, а також банки, що займалися відмиванням коштів. У 2014 році з 33 банків виведених з ринку було передано до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, з них 7 – за порушення банківського законодавства у сфері незаконного відмивання коштів. Призначено кураторів у 51 банк. Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у правоохоронні органи подано 437 претензій відшкодування збитків фонду на 58,4 млрд. грн. в результаті протиправних дій посадових осіб неплатоспроможних банків.

НБУ провів стрес-тестування 35 найбільших банків за результатами визначив що, докапіталізації потребують 18 установ на загальну суму 100 млрд. грн. Відповідно рівень проблемних кредитів в банківській системі перевищив 50%.

Більш того, по підсумкам проведеного стрес-тестування 10 з 15 великих банків опинились поза зони стійкості. Їх потреба докапіталізації перевищила 30% від розміру власного капіталу на 1.09.2014 рік, підтверджуючи неспроможність банків нормально функціонувати. У запобіганні банківських криз ключову роль відіграє своєчасна діагностика стану банківської системи та визначення вірогідності виникнення банківських криз. Також, важливу роль відіграє фактор власника з точки зору поповнення капіталу і ліквідних ресурсів, що є основою стійкості банку в стресових умовах. Жодний банк, який належить державі або міжнародним фінансовим холдингам, не був визнаний неплатоспроможним у 2014 році. Рейтинг банків на березень 2015 року надано у таблиці 1, [2].

Таблиця 1- Самі надійні банки України станом на 01.04. 2015 рік

№	Назва банку	Форма власності
1	Ощадбанк	державний
2	Укрексімбанк	державний
3	Креді Агриколь банк	Credit Agricole
4	Райффайзен банк Аваль	Raiffeisen Bank
5	Укрсиббанк	BNP Paribas Group
6	Укрсоцбанк	UniCredit Bank
7	Сітібанк Україна	Citigroup
8	ІНГ Банк Україна	ING Groep
9	ПУМБ	СКМ Фінанс
10	Укргазбанк	державний
11	ОТП Банк	OTP Bank
12	Універсал банк	Universal Bank
13	Кредобанк	PKO Bank Polska
14	ПроКредит Банк	ProCredit Bank

За січень-листопад 2014 року доходи банків України збільшилися на 26,9% і склали 191,74 млрд. грн., за цей же період витрати — зросли на 44% і склали 214,16 млрд. грн., а за січень – лютий 2015 року витрати банків України за порівняно з відповідним періодом 2014 року зросли на 268,6% і становили 131,6 млрд. грн. В цілому збиток по системі банків станом на 1 березня 2015 року становив 74,5 млрд. грн.

На протязі 2014 року проблемними визнавались банки з різними обсягом активів, капіталу або депозитів. Це суттєво підірвало довіру населення у надійність банківської системи України. Через банкрутства 44 банків в 2014-2015 роках (11 – в 2015 році) банківська система втратила 200 млрд. грн. або 9% ВВП України.

Однією з ключових для української економіки проблем – це банки, в яких накопилися проблемні активи. Обсяг безперспективних кредитних активів в портфелях комерційних банків залишається на рівні 45%-50%. Так, у 2014 році загальна кількість непрацюючих активів по всій банківській системі України склала 47,02%, таким чином, загальна сума проблемних активів складала 240 млрд. грн. Аналізуючи статистичні данні, слід визнати великий ріст обсягів проблемної заборгованості в банківській системі. Оскільки ще, два роки тому за даними НБУ сума прострочених кредитів юридичних осіб в банківській системі України складала 65,175 млрд. грн., або 13,3% кредитного портфелю, а обсяг прострочених кредитів фізичних осіб досягав 21,332 млрд. грн., або 9,8% кредитного портфелю (рис.1) .

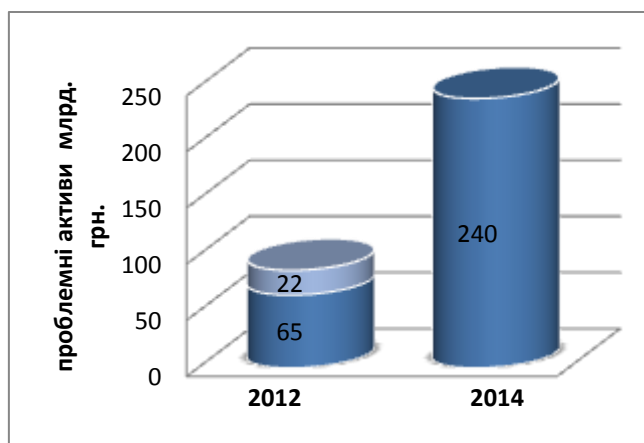

Рис. 1.- Проблема заборгованість в банківській системі станом на 2012 р., 2014 р.

Більшість банків які, потрапили під санкції НБУ в яких обсяги негативно класифікованих активів перевищують цифру балансу. А це означає що, в даному банку практично відсутні активи, які можуть приносити дохід. рівень НКА більше 20% – це важко для балансу і означає підвищені ризики ліквідності [3].

За даними НБУ з початку кризи обсяг НКА, в банках постійно зростає. НКА- це не тільки проблемні кредити, які не обслуговуються боржниками але й цінні папери, облігації за якими оголошено дефолт, гроші, які залишились на кореспондентських рахунках у банках банкрутів.

Також проблема у діяльності банків зумовлені некоректною поведінкою керівництва, а саме недостатньою їх компетентністю, низькими моральними якостями тощо.

Таким чином, зважаючи на кризову ситуацію, що склалася у банківському секторі України, доцільно запропонувати модель оцінки фінансового стану банків враховуючи фактори, які впливають на його стан в умовах кризи. Модель антикризового управління фінансового стану банків побудована на основі статистичних даних НБУ станом на 01.01.2008-01.04.2015 років [3].

Обґрунтування впливу факторів на фінансову стійкість банку:

Норматив адекватності регулятивного капіталу (H_2) - (X_1) відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Норматив встановлюється з метою запобігання надмірному перекиданню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів і вкладників банку. Нормативне значення коефіцієнта H_2 для діючих банків повинно бути не менше 10%.

Ліквідність поточна - (X_2). Ліквідність банку – це його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання. Ліквідність банку є запорукою його стійкості. Якість активів виражається у низькій ліквідності, що не дозволяє своєчасно забезпечити приплив грошових коштів. Нормативне значення показника не менше 40 %.

Рентабельність активів, ROA – ($X_3, \%$): Прибутковість активів ROA є одним із основних показників які дозволяють надати кількісну оцінку рентабельності банку. Прибутковість активів характеризує здатність активів банку приносити прибуток. Низьке значення показника може бути результатом консервативної кредитної політики або надмірних операційних витрат.

Рентабельність капіталу, %, ROE – (X_4) цей показник характеризує, наскільки ефективно використовуються засоби власників на протязі року. Він встановлює приблизний розмір чистого прибутку, який отримують акціонери від інвестування власного капіталу. Отриманий результат прибутковості капіталу рекомендують співставляти з показниками достатності капіталу, збільшення першого показника при зниженні значення другого свідчить про розширення кола ризикованих операцій.

Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, % - (X_5). Своєчасне погашення кредитів стали серйозною проблемою для багатьох клієнтів банків що вплинуло на погіршення якості кредитних портфелів банківських установ та збільшення частки проблемних активів унаслідок зростання обсягу простроченої заборгованості. Основні ризики для банківської системи сконцентровані у кредитах, наданих фізичним особам у іноземній валюті, які формують найбільшу частку в загальній структурі банківських кредитів. Посилення негативного впливу виявлених факторів ризику на стабільність банківської системи можливе внаслідок погіршення кредитоспроможності й фінансового становища клієнтів: суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

Фінансовий результат - (X_6 , млн.грн.). Оцінка фінансової стійкості банку базується на аналізі доходів і витрат. Фінансові результати комерційного банку визначають ефективність управління його дохідністю, тобто у виявленні резервів зростання прибутковості банківської діяльності. Негативні наслідки непередбачуваних чинників, можуть призвести до фінансових втрат що безпосередньо вплине на ступінь стійкості банку.

Реальні наявні доходи населення - ($X_7, \%$). Реальні доходи являють собою купівельну спроможність у тому числі і споживання банківських послуг. Погіршення добробуту населення впливає на зниження активності банків та його фінансову стійкість.

Наведена класифікація факторів є загальними для всіх комерційних банків які істотно впливають на досягнення ними стану фінансової стійкості. Тому для оцінки факторів

пропонується етап дослідження, який передбачає визначення зв'язку між показниками діяльності та фінансовим станом банку. Основні показники фінансового стану банків представлено в табл. 2.

Показник фінансової стійкості було прийнято за результативну ознаку (Y). Даний показник визначався за допомогою вербально-числової шкали Харрінгтона. Статистичні дані подамо як матрицю [5].

Регресійна багатофакторна модель в роботі була побудована на основі даних, представлених в табл. 2.

$$Var\_1 = 0,273752 + 0,0124*Factor\_X_1 + 0,01315*Factor\_X_2 + 0,07*Factor\_X_3 + 0,00849*Factor\_X_4 - 0,004*Factor\_X_5 + 0,00001*Factor\_X_6 + 0,0024*Factor\_X_7.$$

Дану модель можна використовувати не тільки для визначення фінансової стійкості банківської системи, а також для конкретного банку. Для прикладу розглянемо фінансовий стан «Дельта Банк» на 01.04.2014 року (табл. 3).

Таблиця 3 – Показники фінансових результатів « Дельта Банк»

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	Y
01.04 2014	10,01	0,4998	0,49	1,2	7,8	- 18864,322	106,1	0,47
01.04. 2015	*	0,1484	-226,68	*	8,4	-33285,069	91,0	-1,1

* в зв'язку з від'ємним значенням регулятивного капіталу дані показники не розраховуються

За результатами проведення аналізу, можна сказати, що: одночасно погіршилася якість активів банку, яка мала відємний результат, збільшилась частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів тощо. Отриманні результати за період 01.04.2014 року свідчать, що фінансовий стан банку знаходився на межі середнього і критичного рівня (табл. 4), та на 01.04.2015 року показник визначив глибоку кризу. Межі інтервалів якісних оцінок для даного показника наведені в табл. 4.

Таблиця 4 – Межі зон фінансової стійкості - модифікована шкала Харрінгтона

Межі зони стійкості	Характеристика зони стійкості
Від < -0,1	Глибока криза
Від -0,1 до 0,20	Криза
Від 0,21 до 0,40	Низький (критичний) рівень
Від 0,41 до 0,60	Середній рівень
Від 0,61 до 0,80	Достатній рівень
Більше ніж 0,81 до 1	Високий рівень

Як повідомляється на сайті НБУ, «Дельта банк» визнаний неплатоспроможним постановою Нацбанку №150 від 2 березня. Що підтверджує достовірність розрахунків показників фінансового стану банку.

Таким чином, одержана регресійна модель довела здатність визначати фактичну оцінку фінансової стійкості банку який досліджувався.

Таблиця 2 – Матриця вихідних даних для багатофакторного регресійного аналізу фінансового стану банків

Період	Достатність регулятивного капіталу (H2), %(не менше 10 %)	Ліквідність поточна (не менше 40 %)	Рентабельність активів, % ROA:	Рентабельність капіталу, % , ROE	Частка простро-ченої заборго-ваності за кредитами у загальній сумі кредитів, %	Показник фінансо-вого результату банків (млн.грн.)	Реальні наявні доходи населення %	Фінансова стійкість по Харингтону	Фінансова стійкість по регресійній моделі
	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	Y_1	Y_2
01.01.2008	13.92	0,7531	1.50	12.67	1.3	6 620	114,8	0,90	0,90
01.01.2009	14.01	0,7516	1.03	8.51	2.3	7 304	107,6	0,75	0,74
01.01.2010	18.08	0,729	-4,38	-32,52	9,4	-38 450	90,0	0,38	0,62
01.01.2011	20.83	0,7733	-1.45	-10.19	11.2	-13 027	117,1	0,45	0,66
01.01.2012	18.90	0,7045	-0.76	-5.27	9.6	-7 708	108,0	0,50	0,67
01.01.2013	18.06	0,8034	0.45	3.03	8.9	4 899	113,9	0,80	0,80
01.01.2014	18.26	0,8086	0.12	0.81	7.7	1 436	106,1	0,63	0,73
01.01.2015	15.60	0.7991	-4.07	-30.46	13.5	-52 966	91,0	0,40	0,45
01.04.2015	8.35	0.7292	-22.29	-285.94	17.2	-80 892	85,0	0,2	0,40

Висновки.

Для виявлення причин погіршення фінансової стійкості банку, запропоновано регресійну модель реалізації оптимізаційного процесу підвищення якісного рівня фінансової стійкості.

Данна модель пристосована для відображення від'ємних значень показників, які досить часто є результатом оцінки фінансового стану кризових банків.

Розроблена модифікація універсальної шкали Харрінгтона, що вирішує проблему якісної градації кількісного критерію, який може бути, як додатним так і від'ємним, розширюючи можливості порівняльного аналізу показників кризових банків.

Список літератури

1. Барановський О. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері // Вісник Національного банку України. - 2014. - № 9 (223). - С. 17-23.
2. Рейтинг банків України - ТОП 100 – Фориншурер/[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/ratings/banks>.
3. Фінансові результати банків/ Національний банк України. [Електронний ресурс]. Режим доступу//<http://www.bank.gov.ua>.
4. Хитрін О. Фінансова безпека комерційних банків // Фінанси України. – 2004. – №11. – С. 118–124
5. Harrington, J. The desirability function // Industrial Quality Control. – 1965 – No 21(10). – PP. 494 – 498.

Victoria Kravchenko

Kirovograd national technical University

To prevent the bankruptcy of banking institutions

The key problems of the banking system should recognize the significant devaluation of the hryvnia, the downturn in the economy, military action in the Eastern region, the insufficient level of corporate governance, led to the deterioration in the quality of banks' loan portfolio. Due to the increase in the level of adversely classified debt banks are forced to create significant reserves for active operations, which inevitably had a negative impact on the capitalization level of the banking institutions. It was a defining factor in the return of the banking system of unprofitable and eliminate them. Liquidation of banks leads not only to loss of funds of the Deposit guarantee Fund. The economy loses the funds in accounts of legal entities and entrepreneurs, This leads to the bankruptcy of thousands of businesses, the fall in GDP, the loss of staff jobs and lower tax revenues.

According to the NBU since the crisis began, the amount of RNA in banks is growing. The NCA is not only problematic loans that are not serviced by the debtors, but also securities, bonds that have defaulted, the money that remains on correspondent accounts in the banks bankrupt.

Also the problem in the banks due to incorrect behavior of the manual, namely their lack of competence, low moral character and the like. Thus, despite the crisis situation in the Ukrainian banking sector, it is reasonable to propose a model for assessing the financial condition of banks taking into account the factors that affect its state in crisis. Model of crisis management of the financial condition of banks is built on the basis of statistical data of the NBU as of 01.01.2008-01.04.2015 years.

To identify the causes of deterioration in the financial stability of the Bank, the proposed regression model is the implementation of the optimization process of improving the qualitative level of financial stability.

This model is adapted to display the negative values of indicators, which often are the result of the financial condition of crisis banks/

Developed by modification of the universal scale of Harrington, that solves the problem of quality of gradation quantitative criterion, which can be both positive and negative, expanding the possibilities of comparative analysis of indicators of the crisis in the banks.

insolvency of banks, temporal administration, liquidity, financial state, business activity, equity, business activity, stress-tests, liquidation, refunding, fund of guaranteeing of holdings

Одержано 25.05.2015

Spysok literatury

1. O. Baranovs'kyj (2014) Specyfika finansovoi' bezpeky v bankivs'kij sferi // Visnyk Nacional'nogo banku Ukrai'ny, 9 (223), 17-23.
2. Rejting bankov Ukrainy – TOP 100 – Forinsurer/ <http://forinsurer.com/ratings/banks>.
3. Finansovi rezul'taty bankiv/ Nacional'nyj bank Ukrai'ny. [elektronyj resurs], rezhym dostupu/<http://www.bank.gov.ua>.
4. O. Hytrin (2004) Finansova bezpeka komercijnyh bankiv // Finansy Ukrai'ny, 11, 118–124.
5. Harrington, J. (1965) The desirability function // Industrial Quality Control, 21(10), 494 – 498.